

Demokrasiyi Küresel Siyasette Etkif Kılma Arayışında Bir Kuramlaştırma Denemesi: Anthony McGrew'ın Ulus-Ötesi Demokrasi Yaklaşımı

Hüseyin BAL¹

¹ Doç. Dr.,
Karadeniz Teknik Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Kamu Yönetimi Bölümü
huseyin_b@hotmail.com

Öz

21. yüzyılı tanımlayan küreselleşme olgusu, ulus-devletin sınırlarının ötesinde bir demokratikleşme imkân ve ihtiyacını doğurmuştur. Günümüzde ulusal demokrasinin geleceği sorgulanmakta ve ulus-ötesi alanda yeni demokrasi modelleri tartışılmaktadır. Temel soru şudur: Demokrasinin küreselleşmesini, küreselleşmenin demokratikleşmesi ile mezcetmek mümkün müdür? Ulus-ötesi demokratik teorinin savunucusu vasfını taşıyan McGrew, belli başlı dört ulus-ötesi demokrasi modeli öngörmektedir. Bunlar liberal enternasyonalizm, radikal demokratik çoğulculuk, kozmopolit demokrasi ve müzakereci demokrasidir. Liberal enternasyonalizm, liberal devletlerin hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla başka devletlere müdahale edebileceğini, hatta yerine göre etmesi gerektiğini savunur. Radikal demokratik çoğulculuk, kimlik ve farklılık konularına makul bir açıklama getirmekle ilgilenir. Kozmopolit demokrasi kuramı, demokratik norm ve değerlerin küreselden yerele farklı düzeylerde uygulanmasını öngörmektedir. Müzakereci demokrasi kuramı ise temel belirleyici kolektif kararların siyasi bir tartışma sürecinin sonunda alındığı bir demokrasi modelidir. McGrew'a göre, bu modellerden son ikisi, ulus-ötesi demokrasi yaklaşımına diğerlerinden daha uygun düşmektedir. Çünkü bu modeller, ulusun sınırlarını aşan demokrasiye ilişkin en sistematik ve ikna edici açıklamayı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ulus-Ötesi Demokrasi, Liberal Enternasyonalizm, Radikal Demokratik Çoğulculuk, Kozmopolit Demokrasi, Müzakereci Demokrasi.

JEL Kodu: Z0

A Theorizing Attempt in the Quest to Make Democracy Effective in Global Politics: Anthony McGrew's Transnational Democracy Approach Abstract

The phenomenon of globalization, which defines the 21st century, creates the possibility and need for democratization beyond the borders of the nation-state. Today, the future of national democracy is being questioned and new democracy models in the transnational arena are discussed. The core question is: is it possible to combine the globalization of democracy with the democratization of globalization? McGrew, who is an advocate of transnational democratic theory, proposes four major models of transnational democracy. These are liberal internationalism, radical pluralist democracy, cosmopolitan democracy and deliberative democracy. Liberal internationalism argues that liberal states can and should even intervene in other states in order to achieve their goals. Radical democratic pluralism concerned with providing a plausible explanation for issues of identity and difference. Cosmopolitan democracy theory envisages the application of democratic norms and values at different levels, from global to local. Deliberative democracy theory is a model of democracy in which the main determinant collective decisions are taken at the end of a political discussion process. According to McGrew, the last two of these models fit better with the transnational democracy approach than the others. Because these models offer the most systematic and convincing explanation of democracy that transcends national borders.

Keywords: Transnational Democracy, Liberal Internationalism, Radical Pluralist Democracy, Cosmopolitan Democracy, Deliberative Democracy.

Jel Code: Z0

Atıf/Cite as: Bal, H. (2023). Demokrasiyi Küresel Siyasette Etketif Kılma Arayışında Bir Kuramlaştırma Denemesi: Anthony McGrew'ın Ulus-Ötesi Demokrasi Yaklaşımı. Karadeniz Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 4(2), 26-35.

GİRİŞ

Toplumlar, kolektif ihtiyaçlarını normal olarak devlet aygıtı ve onun hukuk düzeni içinde karşılarlar. Rousseau'dan Locke'a bütün sözleşme teorisyenleri de zaten devletin varlık nedenini ve meşruluk temelini bu çerçevede açıklarlar. Onlara göre, düzenli ve istikrarlı bir var oluş için gereken egemen yapıyı oluşturmak amacıyla, insanlar hürriyetlerinin bir kısmından feragat ederek yaptıkları anlaşma sonucunda (Heywood, 2012: 31) üstün bir kolektif örgütlenme biçimi olarak devleti kurmuşlardır. Bu kolektif örgütlenme yapısı meşruiyetini o sözleşmeden alır; ancak eylem, işlem, karar ve siyasalarında adalet ilkelerine bağlı kaldığı ölçüde/oranda/takdirde/sürece bu meşruiyeti daim ve tahkim edebilir. Bu aynı zamanda devletin egemen bir güç olmasının da hem en önemli bir göstergesi hem de doğal bir sonucudur.

Devlet egemenliğinin anlamı, devletin ülke sınırları dâhilinde sınırsız kontrol sahibi olması, vatandaşlık şartlarını koyması ve uluslararası hukuk nezdinde diğer tüm devletlerle eşit statüdeki hukuki bir varlığı ve ayrıca yasa, yürütme ve yargı gibi organların toplamı mesabesinde olan bir siyasal aygıtı temsil etmesidir (Birch, 2007: 14). Ancak son dönemlerde yaşanan ve adına "küreselleşme" denilen olgunun sonuçları olarak görülen birtakım gelişmelerin ortaya çıkardığı sosyal, siyasal ve aktüel realite, devletin bu egemen konum ve imtiyazını daha uzun süre sürdürmeyeceğine ilişkin argüman ve iddiaları gündeme getirmiştir. Bu durum ayrıca dünya siyasetinin baş aktörü rolündeki ulus devletin egemenliğinin aşınmakta ve aşılmakta olduğuna dair tartışmalar başlatmış; bu bağlamda "küreselleşmenin etkisi ile ulus devletlerin yönetsel ve ekonomik süreçlerde güç kaybetmekte olduğu" ileri sürülmüştür (Karabulut ve Bayrakçı, 2019: 80). Ekonomik meseleler, bilim, teknoloji, kültür, göç, çevre kirliliği, salgın hastalıklar, uluslararası terör ve örgütlü suçlar gibi daha çok yeni döneme özgü olgu ve sorunların, devletler için ulusal sınırların ötesine uzanan yeni bir siyasal pozisyon ihtiyacı ve talebi doğurduğu ifade edilmektedir. Bu ihtiyaç ve talep küresel bir nitelik arz ettiğine göre, ona uygun bir küresel siyasetin de kaçınılmaz olduğundan sözü edilmektedir (Höffe, 2007: 1).

Başka bir ifadeyle, ulus devlet bağlamı içinde işlemekte olan modern demokratik sistem açısından problem, son dönemlerde baş gösteren bölgesel ve küresel ilişki, iletişim ve bağlantıların, demokratik teori ve pratikle alakalı temel sorunların geleneksel ulusal bağlamda çözümünü neredeyse imkânsız kılmasıdır. Ulus devlet ve demokrasi eleştirmenlerine göre, çağdaş yönetim/yönetişimin içerdiği ve karşı karşıya kaldığı sorunlar, artık ulus-devlet yapısının üstesinden gelebileceği sınırın çok ötesine taşmıştır. Held (1995: 16-17)'e göre bugün artık ulusal topluluklar ve onların sosyo-politik örgütleri, hiçbir surette sadece kendilerini alakadar eden ve etkisi sadece kendileri ile sınırlı olan karar ve siyasalar belirleme ve uygulama lüks ve ayrıcalığına sahip olmadıkları gibi, devletler de genel siyasete ilişkin temel kararları belirlerken, sadece kendi vatandaşlarının çıkarlarını değil, "küresel vatandaşlık"ın (Carter, 2001) gereklerini de göz önünde bulundurmaları zorundadırlar. Bu meyanda birkaç örnek sıralanabilir. Mesela nükleer santallerin ve genetik yapısı değiştirilmiş ürünlerin dünya için ciddi boyutlarda tehdit oluşturdukları bilinmektedir. Yine enflasyon veya döviz kuru istikrarsızlığı sorunu her ne kadar genellikle "milli" bir mesele olarak görülmekte ise de, ulus devletlerin bu konudaki politikaları başka ülkelerin ekonomilerini etkileme potansiyeli taşımaktadır. Ayrıca yağmur ormanlarına yönelik bir karar, ekolojik duyarlılıklar nedeniyle tüm dünyayı ilgilendirmektedir. Nihayet AIDS ve Covid-19 gibi ülke sınırlarını aşan salgın hastalıklar, küresel ölçekte önlemleri gerektirmektedir. Sıralanan bu örnekler, yol açabilecekleri sonuçlar açısından, bir devletin sınırlarını aşan bir niteliğe sahiptirler. Dolayısıyla küreselleşme olgusu, günümüzde hiçbir devletin başka ülkeleri ve halkları ilgilendiren meselelerde kendi başına hareket edemeyeceği ve tek başına inisiyatif kullanamayacağı anlamına gelmektedir.

Bu olgunun siyasal rejimler açısından da bir karşılığı vardır. Mesela, günümüzde en yaygın rejim olan demokrasi, artık sadece ulus devletle sınırlı bir anlam ve fonksiyona sahip değildir. Çünkü küresel siyasal ağ ve ilişkiler sistemi, ilave bazı soru ve sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Mesela, küresel çağda demokrasiyi nasıl bir gelecek beklemektedir? Uluslararası arenayı "milletler demokrasisi" olarak düzenleme fikri, küreselleşmeden nasıl ve ne derece

etkilenmiştir? Uluslararası yönetim sistemindeki gelişmeler, devletler arasındaki ilişkilerin demokratikleşmesi ile uyumlu mudur? Demokrasi çerçevesinde tanımlanan bir uluslararası sistem fikri makul ve mümkün müdür? (Aligica, 2009: 35). Küreselleşme belli bir toprak parçasına dayalı (teritoryal) yönetim örüntülerine meydan okumakta mıdır? Küresel sorun ve dinamikler ulus-üstü veya ulus-ötesi düzeyde etkili yönetimi gerektirir mi? Küresel yönetim/yönetişimin demokratik prensip ve pratiklere dayanması mümkün ve istenir midir? (Bellamy ve Jones, 2000: 202). Demokratik siyaset fikri, ulusal ve uluslararası güç odakları ve onların baskıları sonucunda mı oluşmuştur? Siyasal otoritelerin ve güç odaklarının birçok açıdan birbirleriyle bağlantılı ve iletişim içinde olduğu bir dünyada “ulusal self-determinasyon” ilkesi bir anakronizm midir? Vatandaşlığı ve vatandaşlık haklarının günümüzdeki anlamı nedir? Teritoryal temsil ilkesi, siyasal temsilin esasının ve niteliğinin belirlenmesi açısından en uygun ilke midir? Sınırların ötesinde anlam ifade eden görev ve yükümlülükler var mıdır? Varsa nelerdir? Bunların yasal ve siyasal etki ve yansımaları nasıldır? Ulus-devletin sınırlarını aşan birim, organizasyon veya kurumlar nasıl ve hangi ilkelere göre düzenlenecektir? Nihayet, en uygun demokratik kontrol düzeyi nedir; yerel mi, ulusal mı, bölgesel mi yoksa küresel mi? (Held, 1995: x).

Bu soru ve sorunlar, demokrasinin ve onunla birlikte demokratik siyasetin altında yatan prensip ve pratiklerin bugün artık yeniden düşünülüp formüle edilmesi ihtiyacını gözler önüne sermektedir. Son dönemlerde demokrasiye olan ilginin artış göstermesi, demokrasinin hangi türü veya modelinin bugünün şartlarına daha uygun düştüğü, demokrasinin en uygun uygulama alanının ulus-devlet olup olmadığı ve ulusal sınırlar dışındaki uygulanma imkânlarının neler olduğu gibi soruların doğru bir şekilde yanıtlanması ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bu çalışmada, alanın en yetkin isimlerinden biri olan Anthony McGrew’in analizlerinden hareketle bir ulus-ötesi demokrasi perspektifi geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

SORUNUN ORTAYA KONULUŞU VEYA ULUS-ÖTESİ DEMOKRASİ YAKLAŞIMININ SAVUNUSU

Küreselleşme ve onunla bağlantılı süreçlerin etkisiyle, siyasetin sınırların ötesine taşması, çağdaş siyasal yönelimlerde paradigmatik bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Ekonomik ve siyasal karşılıklı bağımlılığın karakterize ettiği bu gelişme, “siyaset alanında iç işler ve dış işler, ekonomi alanında yerli ve uluslararası, kültür alanında yerel ve küresel arasında keskin bir ayrımın varsayıldığı ortodoks yaklaşımların eksiklikleri üzerine daha fazla düşünülmesini” (Held ve McGrew, 2008: 7) sağlayan mümbit bir entelektüel ortamın oluşmasına katkı sunmuştur. Keza

küreselleşme, siyasal kuramda yerleşik paradigmalardan ve siyasal ortodoksilerin sorgulanmasına hatta yer yer revizyona tabi tutulmasına zemin hazırlamıştır.

Geçen yüzyılın ikinci yarısında, bir dizi uluslararası organizasyonun kurulmasını, kendine özgü birtakım özel yönetim düzenlemeleri ve kamusal-özel ortaklığının doğuşu izlemiştir (Bexell, 2010: 81). Küresel siyasal arenadaki bu fiili durumun teorisini kurmak ve geliştirmek üzere, ulus-ötesi demokrasi hakkında yeni bir literatür oluşmaktadır. McGrew (2002b: 270)’a göre bu literatürün bağlamı, küreselleşmenin yoğunlaşması, küresel demokratikleşmenin üçüncü dalgası ve ulus-ötesi sosyal hareketlerin ortaya çıkışı gibi çağdaş gelişmelerdir. Yine bu literatürde ulus-ötesi demokrasinin potansiyel kurumsal formlarına ve normatif prensiplerine ilişkin akademik değerlendirmelerde mesnet ittihaz edilen ilkeler şeffaflık, hesap verilebilirlik ve temsildir. Yazara göre, bütün bunların sonucunda, bugün küreselleşme ve demokrasi hakkındaki akademik literatür, demokrasinin devlet-ötesi normatif ve kurumsal temelleri ile ilgili önemli çalışmalarla zenginleşmektedir. Yazarın daha literatürden başlayarak, ulus-ötesi demokrasiye yönelik savunmacı, olumlayıcı ve meşrulaştırıcı bir retorik göze çarpmaktadır.

McGrew (2002b: 270)’a göre, ulus-ötesi demokrasiye pozitif yaklaşılmasını gerektiren sebep, küreselleşmenin gündeme getirdiği yeni meseleler ve dayattığı yeni sorunlar karşısında, ulusal demokrasilerin etkinliklerinin zayıflamasıdır. Ona göre ortaya çıkan yeni gelişmeler, insanları demokrasiyi etkin kılmanın imkânları üzerinde düşünmeye sevk etmiştir. Mesela ekonomik demokratikleşme, demokrasi ile küresel piyasanın ve ulus-ötesi networkların işleyişi arasındaki gerilimi büyütmektedir. Bu durumda, en güçlü devletler bile ulus-ötesi iş birliklerinin faaliyetleri veya küresel piyasaların işleyiş tarzı karşısında yetersiz kalmaktadır. Ona göre ulus-ötesi güç odaklarını ve ilişkilerini hesaba katmayan bir demokrasi, Sandel (1996; aktaran McGrew, 2002b: 269)’ın işaret ettiği tehlikeyle karşı karşıya kalacaktır. Bu tehlike, öz-yönetimin ihlal edilmesi suretiyle, demokrasinin en önemli dayanak ve meşruiyet kaynaklarından birini kaybetme ihtimalidir.

Diğer bir husus, küreselleşme olgusuyla birlikte küresel siyasal arenaya katılan yeni siyasal aktörlerin konumudur. Küresel düzende zayıf demokratik güvenceleri olan bu aktörlerin demokratik sistem içindeki statülerinin uygun bir tarzda belirlenmesi gerekmektedir. Siyasal kuramın odaklandığı devlet, iktidar, otorite ve egemenlik nosyonları, küresel politikanın niteliği bağlamında çok açıklayıcı bir kavram seti olmayabilir. Dolayısıyla, özel ve kamusal aktörlerin ulus-ötesi ve küresel ölçekte ele alındığı bir çağda, demokrasiye ilişkin değerlendirmelerin yeniden gözden geçirilmesi gerekebilir. Gerçi demokrasilerin halkın tercih, çıkar ve ihtiyaçlarını

karşılımadaki performansının yeterli düzeyde olmadığı, onlara yöneltilen eleştirilerden (Dahl, 1993) bilinmektedir. Ancak küreselleşmenin ortaya çıkardığı yeni durumda, siyasal kurum, örgüt ve yapıların daha şeffaf ve hesap verebilir olmasına yönelik baskılar her geçen gün artmaktadır. McGrew burada Keohane (1998; aktaran McGrew, 2002b: 271)'in de-ğindiği soruna yani "efektif uluslararası kurumların demokratik pratiklerle nasıl mezciledileceği" soruna dikkat çeker. Ona göre, bu probleme cevap kabilinden geliştirilen en güçlü argümanlardan biri, sivil toplum kuruluşlarından gelmiştir. En önemlileri arasında hükümetten bağımsız örgütlerin ve bunların faaliyetlerinin küresel düzeyde hızla artışı, ulus-ötesi sivil toplumun altyapısını oluşturmuştur. Her ne kadar dünya halklarının resmi temsilcileri vasfını taşımasalar da, bu ulus-ötesi sivil toplum kuruluşları, bireylerin ve toplulukların çıkarlarını uluslararası arenada savunmaya başlamışlardır. Fakat bu kuruluşların demokratik ehliyetlerinin olup olmadığı, varsa da bunun yeterli olup olmadığı hâlâ müphemdir. Dolayısıyla, bu kuruluşların dünya düzeninin demokratikleştirilmesi açısından önemli bir güç mü yoksa imtiyazlı güçlerin hegemonyalarını sürdürme aracı mı oldukları meselesi, kişinin bakış açısına göre değişen -yorumu açık- bir konudur (McGrew, 2002b: 271).

Nihayet, McGrew (2002b: 271)'a göre demokrasinin ulus-ötesi düzeyde yeniden ele alınarak değerlendirilmesini gerektiren son neden, siyasal bir yönetim sistemi olarak liberal demokrasinin küresel düzeyde yaygınlaşmasıdır. 20. yüzyılın başlarıyla mukayese edildiğinde, liberal temsilî demokrasi, küresel düzeyde (en azından kurumsal anlamda) hâkim siyasal örgütlenme sistemi olarak ortaya çıkmış ve izleyen dönemde neredeyse evrensel siyasal standart hâline gelmiştir. Modern demokratik proje hakkında düşünürken ciddiyetle ele alınması gereken önemli bir gelişmeye işaret eden bu ulus-ötesi dönüşümü teori-leştirilmeye yönelik girişimler de aslında bu olgunun siyaset teorisi açısından önemini ortaya koymaktadır.

Demek ki, McGrew günümüzde küreselleşmeyi veri almakta ve yukarıda sayılan nedenlerden hareketle, demokrasinin ulus-ötesi düzeyde realizasyonunu sorunsallaştırmaktadır. Verili küresel koşullarda demokratik siyasal rejimi işlevsel kılabilmek için uygun teorik çerçevenin oluşturulmasıdır. McGrew bu amaçla belli başlı dört ulus-ötesi demokrasi teorisi belirlemiştir.

ULUS-ÖTESİ DEMOKRASİ TEORİLERİ

McGrew'ın ulus-ötesi demokrasi ile ilgili yeni yeni filizlenmekte olan literatürden hareketle teşhis etmiş olduğu normatif teoriler "liberal enternasyonalizm", "radikal demokratik çoğulculuk", "kozmpolit demokrasi" ve

"müzakereci demokrasi" adlarını taşımaktadır. Ona göre bu teorik şema biraz kaba dolayısıyla itiraza açık bir tipoloji olsa da, bir argümanlar manzumesini tanımladığı ölçüde, hayli karmaşık bir alanın basit bir haritasını çıkarmak gibi bir avantaja sahiptir. Hele hele bu tipolojide yer alan kuramlar, ulus-ötesi demokrasiyi tanımlayan temel ilkelerin ortak bir anlayışını yansıtan normatif argüman ve teorilerin genel sentezleri bağlamında "ideal tipler" olarak kabul edildiklerinde, mezkûr avantajları daha da perçinlenecektir. Dolayısıyla bu tipoloji, ulus-ötesi demokrasi ile ilgili tartışmaların sistematik analizi için bir temel sağlamaktadır.

Yazar, önce belirlemiş olduğu tipolojide yer alan teorileri genel hatlarıyla ortaya koymuş, sonra da bunlardan hangisi veya hangilerinin ulus-ötesi demokrasi nosyonuna en uygun teorik yaklaşım olduğuna dair kendi tercihini belirtmiştir. Bu bağlamda söz konusu teorilerin yazarın sıralayışına uygun bir şekilde ele alınmasının isabetli olacağı düşünülmektedir.

Liberal enternasyonalizm

Liberal enternasyonalizm, liberal devletlerin amaçları doğrultusunda diğer devletlere sadece askerî işgal değil aynı zamanda insanî yardım çerçevesinde de müdahalede bulunabileceğini savunan bir dış politika doktrini olarak, genellikle Amerika'nın eski başkanlarından Woodrow Wilson ile ilişkilendirildiğinden, "Wilsonculuk" olarak da adlandırılır (Hoffman, 1995: 159; Yıkıcı ve Salman, 2020). Wilson'a göre, özellikle dış siyaset ve güç dengeleri açısından istikrarsızlığın ve çatışmanın temel kaynağı, uluslararası politikanın demokratik olmayan mahiyetidir (Dunne, 2020: 111). Bu doktrinin temel amacı, insan hak ve hürriyetlerini korur ve yüceltirken, serbest ticareti ve demokratik pratikleri yaymak suretiyle, demokrasiyi rakiplerine karşı korumaktır (Hoffman, 1995: 159). Bu açıdan, küreselleşmeye karşı olumsuz bir tutum ve yaklaşım sergileyen liberal enternasyonalizmin (Heywood, 2013: 41) dünya ilişkilerini algılama tarzında, Immanuel Kant'tan mülhem "ebedi barış" kavramının etkisini kabul etmek gerekir (Dorman, 2011: 2).

"Liberal düşüncede düzen, iş birliği ve çoklu bir bakışla meydana gelmektedir. Bu düşüncede ülke yönetimleri tek karar verici (baskın güç) olmayıp, devletin yanında farklı oyuncular da yer almakta ve etkinlikte bulunmaktadır" (Bahtiyar, 2020: 93). Bu oyuncular ulusal olduğu gibi uluslararası arenada da etkin olabilmektedirler. Liberal enternasyonalizm, uluslararası siyasete yön verecek kapsamlı bir teorik perspektif olarak sahneye çıktığı dönemde, dünya siyasetini ulus-devletlerin çıkar hesaplarıyla açıklayan "reel politik" perspektifi egemendi. Dolayısıyla, McGrew (2008: 591)'a göre liberal enternasyonalizmin carî

dünya düzeniyle ilk yüzleşmesindeki tavrı eleştireldi. Böyle olması normaldir çünkü reel politik muhayyile mevcut uluslararası düzeni, öncelikle ekonomik ve askeri olarak en güçlü devletlerin (ve onların ajanlarının) faaliyetleri dolayısıyla ve onlar tarafından oluşturulan bir yapı olarak görürken (Held ve McGrew, 2008: 13), erken dönem liberal teorisyenlerinin amacı ticaret, hukukun üstünlüğü ve devletlerarası işbirliği yoluyla, ekonomik bağımsızlığa dayalı uluslararası bir düzen inşa etmek ve bu sayede, despotların keyfi yönetimlerine son vermektir. (Nitekim uluslararası organizasyonlar, Woodrow Wilson gibi düşüncelerini politikalara dönüştürme imkânı bulan bazı liberal siyasetçilerin onay ve takdirlerini kazanmışlardır.)

Mamafih, liberal enternasyonalizmin çağdaş varyantları, dünya düzeninin dönüşümünden ziyade, reformunu öne çıkarmakla, aslında bu radikal dönüşümü yeterince fark ve takdir edememişler, dolayısıyla yeni durumun gereklerine adapte olamamışlardır. Çünkü piyasaya müdahalesizlik varsayımı üzerine kurulu klasik liberalizmin (Bahtiyar, 2020: 93) izini takip eden liberal enternasyonalizm, küresel siyaset ve ulus-ötesi demokrasi anlayışlarıyla derinden çelişmekteydi. Hâlbuki uluslararası ilişkilerin kurumsal yapısı, öncelikle uluslararası iş birliğini salık vermektedir. Bu ise siyasal iradenin küresel piyasaya belli ölçülerde müdahale etmesini gerektirmektedir. Çünkü küresel düzeyde mali piyasaların gelişmesi nedeniyle sermayenin artan hareketliliği, devletler ve piyasalar arasındaki güç dengesini değiştirmiştir. Her şey bir yana, küresel siyaset açısından temsil gücü daha yüksek, daha şeffaf ve daha hesap verebilir uluslararası kurumlar yaratmak için söz konusu müdahale kaçınılmaz bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Bu aynı zamanda, bazı piyasa güçlerinin uluslararası arenada tekel oluşturmalarını önlemek suretiyle, uluslararası düzeyde, demokratik çoğulcu bir yapının oluşumuna da yardımcı olabilecekti. Meseleye siyasal hayat açısından bakıldığında, canlı ve hareketli bir ulus-ötesi sivil toplumun parti örgütlerini daha şeffaf ve hesap verebilir olmaya zorlayabilmesi kuvvetle muhtemeldir. Ayrıca devlet ve sivil toplum kuruluşlarının çıkarlarını tanımlayıp birleştirmenin yolu da açılmış olacaktır. Dahası böyle bir yapıda çoğulcu uluslararası kuruluşlar, konsensüsün ve kolektif kararların tecessüm ettiği temel siyasal birim vasfını kazanacaklardır (McGrew, 2008: 592).

Bu olumlu yönlerine rağmen, liberal enternasyonalist muhayyile, bazı eleştirilere maruz kalmıştır. Bunların başında, onun, sınırlı ve teknokratik bir ulus-ötesi demokrasi görüşüne dayalı, ayakları yere basmayan, bir tür soyut felsefi pozisyonu temsil etmesi ve demokrasiyi, güçlülerin çıkarlarının tutsağı yapmaya aracı olması iddiası gelmektedir. Ayrıca, liberal enternasyonalist kuram, iktidar temerküzünden kaynaklanan tehditlere yeterince duyarlı

olmaması nedeniyle de eleştirilmektedir. Bu ise küresel sistemdeki yapısal güç eşitsizliklerini ve özel olarak da, ulus-ötesi sivil toplum örgütleri ve küresel sermaye arasındaki güç dengesizliklerini gözden kaçırmaya neden olmaktadır. Böylece, ulus-ötesi sivil toplumun önemini kabul etmekle birlikte liberal enternasyonalist yaklaşım, uluslararası kurumların ulusal yönetim-ler karşısında saydamlığına ve sorumluluğuna vurgu yaparak olağandışı ölçüde batı ve devlet-merkezli olarak kalmaya devam etmektedir (McGrew, 2008: 592). Liberal enternasyonalizme yöneltilen bu eleştiriler, bir diğer ulus-ötesi demokrasi teorisi olan radikal demokratik plüralizme giden yolun kaldırım taşlarını döşer niteliktedir.

Radikal demokratik çoğulculuk

Bugün radikal demokratik çoğulculuk, yeni milenyumun başlarında, “özellikle etnik, kültürel ve cinsiyet farklılıklarıyla alâkalı Sol düşünce geleneğine mensup aydın ve teorisyenler için etkili bir normatif ve analitik referans çerçevesi oluşturmuştur. Bu düşünce yapısı kimlik, farklılık ve tercih konularına yaptığı vurguyla, Marksizm’in ve radikal feminizmin temelci ve otoriter karakterine başkaldırarak, ortodoks solun meta-anlatılarına ve aksiyomatik kesinlik atfettiği inançlar manzumesine tümenden karşı çıkmıştır” (Cooper, 2000: 1062). Dolayısıyla, Bevir ve Reiner (2012: 179)’ın da belirttikleri gibi, bugün neo-liberalizmin siyasal başarılarına ve yeni sosyal hareketlerin yükselişine Sol düşünceden ortaya çıkan radikal ve sosyalist çoğulculuk, esasen kimlik ve farklılık meselelerine odaklanmak ve bunlara makul bir izahat getirme amacını taşıyan fikrî yapılarıdır.

McGrew (2008: 593) de radikal demokratik çoğulculuk yaklaşımının, liberal enternasyonalizmin tercih ettiği reformcu yöntemden ziyade, köklü birtakım dönüşümlerin peşinde olduğunu düşünmektedir. Ona göre bu teorik açılımın radikalizmi de buradan gelmektedir zaten; küreselden yerel ölçeklere değin alternatif formların yaratılması yoluyla, “demokratik” ve “özerk” politik yapıların tesisi zorunluluğu üzerindeki ısrarlı duruş. Radikal demokratik çoğulculuk, bu duruşuyla tutarlı olarak, liberal yenilikçi pozisyona başka bir nedenle de karşı çıkmaktadır. Bu, liberal reformculuğun halkın çoğunluğunun çıkar ve ihtiyaçlarına kulak tıkarken, güçlü ve müreffeh kozmokrasiinin çıkarlarına öncelik tanınmasıdır. İçlerinde Burnheim, Connolly, Patomaki ve Walker’ın (Held, 1995: 229; aktaran McGrew, 2008: 593) da yer aldığı radikal çoğulcu demokrasinin müdafileri, bu nedenle “birey ve toplulukları güçlendirecek yeni bir siyasetin normatif temelleriyle ilgilenmekte ve eşitlik, aktif yurttaşlık, kamusal ikinin gözetilmesi ve doğal çevreyle uyumlu insani yönetim gibi konuları gündeme getirmektedirler”. (Hutchings, 1999: 166-167; McGrew, 2008: 593)’ın post-modernist ve Marksist ve kentsel

cumhuriyetçi demokratik kuram unsurlarının bir kokteyli olarak gördüğü radikal demokratik çoğulculuk, dünya düzeninin “aşağıdan yukarıya” demokratikleştirilmesini amaçlamaktadır. Bunu da çevre hareketi, feminist hareket, barış hareketi ve diğer sosyal hareketler üzerinden realize etmeyi planlamaktadır. Çünkü bu teoriye göre gerçek demokrasiyi tesis etmek, ancak çok sayıdaki ve yerelden küresele değişik uzamsal ölçeklerde oluşturulmuş özerk ve kendi kendine örgütlenen toplulukların bir araya gelmesiyle mümkün olabilecektir (McGrew, 2008: 593).

Yukarıda da ifade edildiği gibi radikal plüralist demokratik teori, çok sayıda bakış açısıyla (dolaysız ve katılımcı demokrasi, neo-Marksist perspektif ve kentsel cumhuriyetçi gelenek) bağlantı hâlinindedir. Bu durum McGrew (2008: 593)’a göre onun bir yandan özgünlüğüne gölge düşürürken, diğer yandan da farklı eleştirilere maruz kalmasına neden olmaktadır. Nitekim alternatif küresel yönetim biçimlerinin oluşturulmasını gerektirdiğinden hareketle, bu teorinin, dünya düzeninin mevcut işleyiş ilkelelerine bir tehdit oluşturduğu ileri sürülmektedir. Bu eleştiriyi gündeme getirenler, öncelikle onun çok sorunlu bir şekilde, dünya düzeninin yapısını reddetmesi üzerinde dururlar. Mesela, belli ölçüde bir egemenlik anlayışı ve araçları olmadan, çok sayıdaki toplulukların aynı hudutlar içinde bile uzlaştırılabilmesi zor iken, farklı ülkelerin halkları ortak ilkeler etrafında nasıl uzlaştırılabilecektir? Dahası, hukukun üstünlüğü ilkesini ve örgütlü şiddet kullanımına normatif tahditleri içeren mevcut liberal dünya düzeninin yokluğunda, ulus-ötesi demokrasiyi tesis ve idame ettirmenin güvenli bir yolu var mıdır? Radikal çoğulcu teorisinin eleştirildiği bir diğer argüman ise demokratik siyasal rejim açısından hayati önemde olmasına rağmen, “hukukun üstünlüğü” ve “egemenlik” gibi prensiplere yönelik tavrının açık olmayışıdır (McGrew, 2008: 593-594).

Kozmopolit demokrasi

En ünlü temsilcilerinden biri olan Held (2008: 609)’e göre kozmopolitlik, sosyo-politik bir örgütlenme biçiminin temsilcisi olsa da hiçbir unsurun aşmaması gereken standartları ya da sınırları belirleyen temel değerler şeklinde tanımlanabilir. Antik Yunan’ın Sofistleri bir yana bırakılırsa, “kozmpolit” düşüncelere en az 17. yüzyıldan beri rastlamak mümkündür (Tännsjö, 2006: 267). Zaten 18. yüzyılda da uluslararası yönetişimin ilk ham örneği kabilinden Avrupa İşbirliği olarak bilinen yapı teşekkül etmiştir. Bu yapı, Avrupa devletleri arasında, periyodik konferanslar aracılığıyla, uluslararası barış ve iş birliğinin sağlanmasını amaçlamış ve buna hizmet etmiştir. Kozmopolit demokrasi teorisi, demokrasinin norm ve değerlerine küreselden lokale farklı düzeylerde müracaatı öngören bir kuramsal yaklaşımdır. Temel problematiği, “halkın halk

tarafından halk için” küresel yönetiminin ne anlama geldiğini belirlemektir. Kozmopolit demokrasinin akademik camiada önde gelen temsilcileri David Held, Danielle Archbugi, Richard Falk ve Mary Kaldor gibi kuramcılardır. Tek bir hiyerarşik otorite formunun söz konusu olmadığı kozmopolit demokrasi modelinde siyasal kararlar, ya direkt katılımı ya da seçilmiş temsilciler aracılığıyla, onlardan etkilenen yurttaşların tümü tarafından alınır.

McGrew (2008: 594)’a göre kozmopolit demokrasi, siyasetin yerel, ulusal, bölgesel ve küresel düzeylerinin tümünde, radikal çoğulcu yaklaşıma nazaran, etkin demokratik yönetim için zorunlu olan kurumsal ve politik koşullara özel bir önem atfetmektedir. Bu da anlaşılabilir bir şeydir çünkü ulus-ötesi ve teritoryal demokrasiyi çatışmaktan ziyade birbirini destekleyen siyasal anlayışlar olarak gören kozmopolit siyaset, bununla tutarlı olarak, demokratik bölgeler ve küresel networkların olduğu kadar, demokratik kurum, kent ve ulusların da var olduğu bir sosyo-politik örgütlenme tarzı tesis etmenin peşindedir.

Kozmopolit modelin esasını “özerklik” prensibi oluşturur. Bunu sağlamanın yolu, bir dünya hükümeti kurmaktan ziyade, küresel ve bölünmüş bir otorite sistemi tesis etmekten geçmektedir. Bununla uyumlu olarak kozmopolit model, lokalden küresele siyasal otoriteye dayalı bir hiyerarşikten ziyade, “heterarşik” bir düzenleme gerektirir. Bu düzenleme, kavramsal olarak federalizmden daha gevşek ama konfederalizmden daha sıkı olmak itibarıyla, bu ikisi arasında bir yerde durur. Dolayısıyla burada mevcut küresel yönetim çerçevesinin ulus-ötesi siyaset bağlamında yeniden inşa edilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Bu yeniden inşa ameliyesi, demokrasiyi bölgesel ve uluslararası kuruluş ağları aracılığıyla, “dışarıdan” tahkim ederek, onun sivil kuruluşlara ve topluluklara yerleştirilmesini gerektirir (McGrew, 2008: 594).

Bütün bu olumlu gibi duran yönlerine rağmen, kozmopolit demokrasi düşüncesi de eleştirilerden azade değildir. Mesela Sandel (1996: 342; aktaran McGrew, 2008: 595) onu liberal bireyci yönelimi nedeniyle eleştirir. Ona göre demokrasi liberal bireycilikle değil, ortak bir yurttaşlık kimliği taşıyan bir demokratik topluluk yaratılarak gelişebilir. Bununla bağlantılı bir diğer eleştiri, kozmopolit teorisyenlerin, onu realize edecek etik ve kültürel kaynakların nasıl yaratılabileceğine ilişkin ikna edici argümanlarının olmayışına dairdir. Ayrıca yine eleştiri bağlamında, rıza ve meşruiyet gibi politik kuramın en temel kavramlarının kozmopolit düzendeki akıbetleri ile ilgili soru işaretlerinden bahsedilmektedir. Nihayet, kozmopolit demokrasi perspektifinin, Batılı demokratik değerlerin evrensel geçerliliğini kabul etmekle, yeni bir emperyalizm şeklini meşrulaştırdığı ithamlarına maruz kalma ihtimalinden söz edilmektedir (McGrew, 2003: 504). Bu eleştiriler, politik

tartışma ve müzakereyi gündeme getirmesi açısından daha toplulukçu olan başka bir ulus-ötesi demokrasi teorisini öne çıkarmaktadır.

Müzakereci demokrasi

“Müzakere”, katılımcıların kendi sorunlarıyla ilgili bir karara varmadan önce, argümanlar ekseninde birbirlerini ikna etmeyi ve böylece bir uzlaşmaya varmayı sağlayacak şekilde aralarında dikkatlice istişarede bulunma süreci olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla, “müzakereci demokrasi”, bir toplumun geleceğini ilgilendiren ortak kararların böyle bir tartışma süreci sonunda alındığı bir demokrasi modeline karşılık gelmektedir (Erdoğan, 2012: 27).

Bantas (2010: 1)’ın da belirttiği gibi, müzakereci demokrasinin odağında, genel tercihin veya genel iradenin ortak akıl yoluyla tecellisi yer alır. Dolayısıyla ortak aklın tecelligâhı, herkesin katılabildiği ve başkalarını ikna etmeye yarayan argümanlarını serbestçe dile getirebildiği kamusal müzakerelerdir. Müzakereci demokrasi teorileri, tercih beyanından ziyade, görüşme ve iletişime odaklanırlar. Bu, oylamanın ve seçimlerin devre dışı bırakılması demek değildir. Aksine, müzakereci demokrasi, vatandaşların bazı müzakere süreçleri yoluyla, siyasal kararlar alıp siyasal sorunları çözüme kavuşturdukları demokrasi türüdür. Bir tartışma kültürüdür yani. Müzakereci demokrasi ibadethaneler, birlikler, siyasal partiler, lobi grupları, mahkemeler ve parlamentolar gibi, mevcut siyasal sistemde tahkim edilmiş müzakereci araç ve unsurlara sahiptir. Bu demektir ki, bir sosyal siyasal örgütlenmede siyasal problemleri çözmek için sadece yurttaşların oyları sayılmaz; bundan ziyade, yurttaşlar kamusal müzakerelere katılmaya teşvik edilirler. Dolayısıyla, müzakereci demokrasi teorisinde, yasa ve siyasaların meşruiyeti, kamusal aklın kullanılmasıyla yakından ilişkilidir.

Bunun küresel siyasetteki görünümünü tartışan McGrew (2008: 596)’a göre, müzakereci demokrasi, küresel bir siyasa için yeni bir anayasal çerçeve önermekten veya alternatif küresel yönetim yapıları geliştirmekten ziyade, uluslararası sistemin yönetimini demokratikleştirme imkânlarını araştırmaktadır. Küresel siyaset bağlamında müzakereci modelin ilgi alanı, uluslararası yönetimin aktif işleyişi öncelikle mevcut küresel yönetimin müzakereci kaynaklarının belirlenmesidir. Bunun yanı sıra müzakereci demokrasi yanlıları, müzakerenin gerçek bir ulus-ötesi kamusal alanın oluşturulması için gereken şart ve ilkeleri de benimsemektedirler. Mezkûr ilkeler, tahakkümsüzlük, katılma, kamusal tartışma, şeffaf yönetim ve herkesin çıkarlarını etkileyen temel belirleyici kararlarda söz sahibi olma hakkıdır. Dryzek (1999: 44; aktaran McGrew, 2008: 596)’ın da belirttiği gibi, ulus-ötesi

demokrasinin gerçekleştirilmesi, “demokratik meşruiyetin seçim veya temsilden ziyade, müzakereye bulunduğunu” kabul etmekten geçer.

Liberal ve kozmopolit modeli yetersiz bulan müzakereci pozisyon, küresel siyasetle ilgili kararların, katılımcıların müzakeresiyle alındığı bir platformun yaratılmasını hedefler. Bu yöntem, paydaşların diyalogunu geliştirmesi yanında, ulus-ötesi kamusal alanların oluşmasına da katkıda bulunacaktır. Öncelikli hedef, küresel ilişkiler ağında tüm paydaşların çıkar ve tercihleri arasında bir konsensüsün sağlanmasıdır. Şüphesiz bu, politik tartışmada ilgili, bilgili, aktif ve katılımcı yurttaşların varlığını gerektirir (McGrew, 2008: 596). Ayrıca güncel koşullarda iktidarın kullanımı ve düzenlenmesi, artık siyasal topluluklarla sınırlı olmadığına göre, bunu küresel yönetime de teşmil etmek gerekmektedir. Bunun yolu ise kapsayıcı, hesap verici ve sorumlu bir ulus-ötesi demokrasinin üzerine inşa edilebileceği müzakereci bir prensipler manzumesi ihdas etmek ve onu işlevsel kılmaktan geçmektedir.

Müzakereci modelin ortodoks ve radikal varyantları, farklı öneriler manzumesi sunmaktadırlar. Birinciler müzakerenin reformist tarafını öne çıkarırken, ikinciler onun dönüştürücü potansiyeline vurgu yaparlar. McGrew (2008: 597), müzakereci demokrasinin iki formu arasındaki bu gerilimin, onun geleneksel eleştirel teori, cumhuriyetçilik, katılımcı ve dolaysız demokrasiyi içine alan eklektik felsefi köklerinden kaynaklandığını belirtmektedir. Şüphesiz, diğer ulus-ötesi demokrasi teorilerinde olduğu gibi, müzakereci teoriyle ilgili olarak da önemli eleştiriler vardır.

İlk eleştiri dizisi, onun farklı ve özgün bir demokrasi modeli olmadığına ilişkindir. Buna göre müzakereci model başlı başına değil, ancak hâlihazırda var olan demokratik modeller bağlamında bir değer ifade edebilir. Diğer bir eleştiri, her ne kadar politik tartışmaya önem verse de, müzakereci demokrasinin ulus-ötesi müzakereci kamusal alanın oluşturulması açısından dil ve kültür farklılıklarının yol açabileceği problemleri fark edemediği gibi, onların nasıl üstesinden geleceğine ilişkin herhangi bir plâna da sahip olmadığı argümanıdır. Nihayet, müzakereci modelin, çıkar ve değer çatışmalarından kaynaklanabilecek ihtilâfların, otoriteye dayalı yöntemler kullanılmadan nasıl çözümleneceğine dair bir açıklamasının olmadığı eleştirisi vardır. McGrew (2008: 598)’a göre müzakereci demokrasi teorisyenlerinin felsefi ve entelektüel birikim ve seviyelerinden kimsenin şüphesi yoktur. Şüphe ve eleştiriler, bu birikimin ulus-ötesi demokrasiyi mümkün ve efektif kılabilecek uygulanabilir plân, program ve projelere dönüştürme kapasitesi üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Ele alınan bu modellerden hangisi veya hangilerinin ulus-ötesi demokrasi açısından daha uygun ve

uygulanabilir olduğu meselesi önem taşımaktadır. Bu durum ise söz konusu modellerin karşılaştırılmasını gerektirmektedir.

MODELLERİN MUKAYESESİ

McGrew, demokrasiyi ulus-ötesi alanda faal kılmak adına ortaya koyulan kuramları ele aldığı çalışmasında, kendi tabiriyle “ilginç bir çelişki”den bahseder: Bugün demokrasi iyi yönetişimin küresel standardı hâline gelmiş olmasına rağmen, kendi müdafileri nazarında bile, uluslararası yönetişime tatbik edilecek uygun bir ilke olarak telakki edilmemektedir (McGrew, 2002a: 149). Demokrasiyi ulus-ötesi ya da küresel siyasete uygulanacak uygun ve kullanışlı bir ilke kabul etmeyenler de aslında bir yönetim biçimi olarak demokrasiyi benimseyen teorisyenlerdir. Yani onların demokratlığından kuşku duyulmamaktadır. Dolayısıyla onların kuşku duydukları şey demokrasinin kendisi değil, onun küresel siyaseti düzenlemede etkin bir araç olma güç ve kapasitesidir.

Held ve McGrew (2008: 11) küreselleşmenin toplumsal zaman, coğrafi mekân ve evrensel uzam bağlamında tam olarak neye tekabül ettiği konusundaki kuşku tutumlarından ötürü, bunlara “şüpheciler” nitelemesini yapmışlardır. Ama onlar demokrasi değil, küreselleşme konusunda şüphelidirler. “Küreselleşme içinde ‘küresel’ olan nedir?” (Hirst, 1997) diye sormak suretiyle, her şeyden önce küreselleşme kavramının kendisini sorgulama konusu yapmaktadırlar. Şüphelilere göre “eğer küresel, harfi harfine evrensel bir görüngü olarak yorumlanamazsa, bu demektir ki küreselleşme kavramı özgünlük içermekten yoksundur” (Held ve McGrew, 2008: 11). Ayrıca şüpheliler, “küresel bir serbest piyasa yaratmak ve dünyanın belli başlı ekonomik bölgeleri dâhilinde Anglo-Amerikan kapitalizmini pekiştirmek demek olan neoliberal küresel projeyi meşrulaştırmaya ve haklı çıkarmaya yarayan uygun bir mit” (Gordon, 1988; Hirst, 1997; Hoogvelt, 1997) olduğu gerekçesiyle, küreselleşmenin aslında “ideolojik” bir pozisyona tekabül ettiğini düşünmektedirler. Dolayısıyla, şüphelilere göre zaman, mekân ve uzam konusunda neyi ifade ettiği tam olarak kestirilemeyen ve ilişki ağlarıyla etki alanları net olarak bilinmeyen, üstelik de ideolojik bir yönelim olduğu kanaati uyandıran bir olguya tatbik edilmesi, her şeyden önce demokrasinin kendisi açısından sakıncalar içerecektir.

O hâlde şüphelilerin çekincelerini doğru ve yerinde adederek, küresel siyasetin demokratik tahayyül ve tasarımı-ndan vazgeçmek mi gerekir? Onların tüm bu olumsuz yaklaşımlarına rağmen, McGrew ulus-ötesi demokrasiyi, mevcut demokratikleşme trendi ile halâ uyumlu ve tutarlı bulmaktadır. Ancak burada önemli olan husus, mezkûr trendin hüviyetini tespit etmektir. Yani bu trend küresel

siyasetin demokratikleşmesi anlamına mı gelmektedir? Eğer öyle ise, bu kez de onu somutlaştırmanın ve hayata aktarmanın önemi ortaya çıkmaktadır. Bir diğer ifadeyle, siyasetin küresel düzeyde tasarımı, sadece teorik inşa ameliyesi ile sınırlı kalmamalı, onun pratik ve kurumsal düzeyde de bir karşılığı olmalıdır. Yani küresel siyaseti kuramsallaştırmak kadar hatta belki ondan da önemli olan husus, onun gerçekleştirilebilir olmasını sağlamaktır. Bu da sözü edilen dört ulus-ötesi demokrasi teorisinden hangisi ya da hangilerinin buna imkân tanıdığı veya bunun için diğerlerinden daha kullanışlı/elverişli olduğu sorusunu gündeme getirmektedir. Dolayısıyla McGrew (2003: 510)’a göre sorun, “bu teorilerden herhangi birinin kendi gerçekleşmesi için etik ve siyasi koşulların ikna edici ve tutarlı bir açıklamasını sunup sunmadığıdır.” Yazar her bir ulus-ötesi demokrasi teorisini bu açıdan değerlendirmeye tabi tutmaktadır.

Liberal enternasyonalizm, mesela Wallerstein (2002)’in sözünü ettiği mevcut “Dünya Sistemi” ya da liberal dünya düzeni ve onun muktedirlerinin değerleri ile uyumlu olmasından ötürü, ulus-ötesi demokrasiye en çok uyan teori gibi gözükebilir. Üstelik bu teori, şeffaflık ve hesap verilebilirlik söylemi sayesinde küresel yönetimle ilgili güncel müzakereleri domine etmiş olma avantajını da elinde bulundurmaktadır. Mamafih liberal enternasyonalizm, temel varsayımları itibarıyla kalite odaklı değil, süreç odaklı, üstelik de devleti öne çıkaran bir demokrasi anlayışıdır. Dolayısıyla, bu yönüyle yani halklardan ziyade devletleri incelemekle, bu demokrasi anlayışı “ulus-ötesi demokrasi” yerine bir “devletlerarası demokrasi” öngörmektedir (McGrew, 2003: 510).

Buna karşılık, yeni toplumsal hareketlerin tercihini yansıtan *radikal çoğulcu demokrasi*, köktenci değişim çağrısı yapmasından ötürü cazip durmaktadır. Ancak o da herhangi bir egemen otoritenin veya hukukun üstünlüğü ilkesinin yokluğunda, ulus-ötesi demokrasinin nasıl gerçekleştirilebileceği veya kurumsallaştırılabileceğinin teorik veya tarihsel olarak belirlenememesi nedeniyle sorunlu görünmektedir. Ayrıca, radikal çoğulcu demokrasi teorisi, son derece adem-i merkezîyetçi bir sosyo-politik örgütlenme tarzı önermektedir. Böyle bir düzende, gerçek bir ulus-ötesi kamusal alan geliştirme veya küresel yönetişimi demokratikleştirme hayli zor gözükmektedir. Tüm bu nedenlerle, tıpkı liberal enternasyonalizm gibi radikal çoğulcu demokrasinin de kendi gerçekleşme koşullarına dair ikna edici bir anlatı sunmadığı ortadadır (McGrew, 2003: 510).

Öte yandan *kozmpolit demokrasi* ve *müzakereci demokrasi* teorilerine bakıldığında, küresel siyasetin demokratikleştirilmesi konusunda her iki teorisinin de temel kaygıları açısından kendi olasılık koşullarına dair makul argümanlar eşliğinde daha sistematik ve ikna edici açıklamalar

sundukları görülmektedir. Bunu gösteren en az üç neden sayılabilir. Öncelikle bunların her biri dünya düzeninin demokratik bir devletler ve halklar topluluğuna doğru dönüşümünü arzuladığı ölçüde normatif olarak iddialı ve radikaldir. İkincisi, bunların her ikisinin de ulus-ötesi demokrasi beklentilerini engelleyen güçlü yapısal ve ekonomik güçlerin farkında olmaları, ayrıca avantaj hanelerine yazılması gerekir. Nihayet, bunların her ikisi de sadece kendi olasılık koşullarına değil, dünya düzeninin demokratikleşmesini sağlamak için gerekli ön koşul ve süreçlere dair de titiz ve tutarlı bir açıklama sunmaktadırlar. Dolayısıyla, küresel siyasetin demokratik tasarımı açısından en ikna edici argümanları oluşturan kozmopolit ve müzakereci demokrasi teorileri, iktidarın örgütlenmesi ve uygulanmasının ulus-ötesi, bölgesel hatta küresel boyutlar kazandığı bir dünyaya uyum sağlamak için demokrasiyi yeniden tahayyül etmeye yönelik orijinal ve kapsamlı modelleme çabalarını temsil etmektedirler (McGrew, 2003: 510).

SONUÇ

Dünya siyasetinin gittikçe uluslararası, ulus-üstü, ulus-aşırı ve ulus-ötesi yani küresel bir karakter kazanması karşısında, bugün bu olgunun gerektirdiği bir sosyo-politik örgütlenme biçimi olarak “kozmoskrasi”den veya “ulus-ötesi demokrasi”den bahsedilmektedir. Bu olgu ve gelişme karşısında acilen cevaplandırılması gereken sorular şunlardır: Etkin ve efektif uluslararası kurumlar, demokratik pratiklerle nasıl uyumlu hâle getirilecektir? (Keohane, 1998: 12). Küreselleşme siyasal pratiklere meydan okumakta ya da onu yerinden etme potansiyeli taşımakta mıdır? Küresel sorun ve dinamikler, demokratik siyasetin ulus-üstü veya ulus-ötesi düzeye angajmanını gerektirmekte midir? Küresel siyasetin demokratik ideal, prensip ve pratiklere dayanması mümkün ve istenir midir?

Bellamy ve Jones (2000: 202)'in da belirttikleri gibi, ulus-ötesi veya küresel demokrasiyi savunanlar, bu soruların tümüne olumlu cevap vermektedirler. Onlara göre ulus-devlet artık liberal demokrasinin en münasip türünü temsil edememektedir. Küreselleşme sadece kamusal iyiye yönelik ortak bir kimlik vaat ettiği veya sunduğu için değil, ayrıca vatandaşlara ekonomik veya fiziki güvenlik sağladığı için de ulus-devletin kapasitesini aşmaktadır. Bu nedenle, bugün kozmopolit demokrasiye ihtiyaç vardır ve bu hayata aktarılabilir bir şeydir. Bu görüşün karşısında yer alanlar ise aslında hiçbir şeyin değişmediğini; ticaretin, sosyal ilişkilerin, kimlik yapılarının ve siyasal yönetim örüntülerinin halâ ulus devlete dayandığını ileri sürmektedirler.

Bu çalışmanın konusunu teşkil eden Anthony McGrew, meseleyi ortaya koymak üzere, kendi tabiriyle “yaman bir çelişki”den (McGrew, 2002a: 149) hareket

etmektedir: Bugün demokrasi iyi yönetişimin küresel standardı hâline gelmiş olmasına rağmen, kendi müdafileri nazarında bile, uluslararası yönetişime tatbik edilecek bir nosyon olarak telakki edilmemektedir. Yazar, hareket noktasını oluşturan bu çelişkiyi dile getirdikten sonra, meseleyi birkaç temel soruyla bağlantılı bir şekilde irdelemeye koyulmuştur: Bu şüpheli yaklaşım aşılabilir ya da tolere edilebilir sınırlara çekilebilir mi? Ayrıca küresel kurumlar demokratikleştirilebilir mi? İlaveten, demokrasi küresel yönetim yapıları açısından ne anlam ifade etmektedir? (McGrew, 2002a: 149).

McGrew'a göre demokratik teorinin tarihi, demokrasi projesinin yeni şartlara başarılı bir şekilde uyarlanmasının ve bu şartlara göre imaj yenilemesinin hikâyesidir. Demokrasi teorisyenleri, çağdaş küreselleşme ve bölgeselleşme örüntülerine cevaben, hâlihazırda küresel ve ulus-üstü güçlerin demokrasinin mevcut kurumlarından uzaklaşmakta olmalarını açıklamak için, ulus-ötesi demokrasinin gerekliliği, istenirliği, meşruiyet ve makuliyeti üzerine fikir beyan etmeye başlamışlardır. Demokrasinin imajını bölgesel ve küresel yönetim çerçevesinde yenilemek üzere, ciddi bir akademik ve siyasal tartışma platformu oluşmuştur. McGrew'ın incelediği ulus-ötesi demokrasi modelleri de bu çabanın ürünleridir.

McGrew'ın ele aldığı “liberal enternasyonalizm”, “radikal demokratik çoğulculuk”, “kozmoskrasi” ve “müzakereci demokrasi” modelleri, küresel bir karakter kazanmış olan demokrasinin mevcut imajını tazelemeye yönelik teorilerdir. Şüphesiz, bu teoriler bazı yerli-yersiz, haklı-haksız eleştirilere maruz kalmışlardır; ancak McGrew'ın amacı, bu teorileri değil, onlar aracılığıyla ulus-ötesi demokrasi fikrini savunmaktır. McGrew ayrıca kozmopolit ve müzakereci demokrasinin, diğer ikisine nazaran daha tercihe ve kabule şayân olduklarını iddia etmiştir. Her ne kadar bunlardan özellikle müzakereci demokrasi “metafiziksel olarak abartılı, epistemolojik olarak kusurlu, psikolojik olarak aşırı iddialı ve operasyonel olarak da imkânsız” (Kuper, 2004: 50) olduğu gerekçesiyle ağır eleştirilere maruz kalmış ise de, McGrew bu iddiasında ısrarlıdır. Çünkü ona göre bu iki teori, küreselleşmenin meydan okumalarına ve demokratik bir küresel ve bölgesel yönetim yapısı beklentilerine daha makul cevaplar vermektedirler.

McGrew'ın ulus-ötesi demokrasinin niteliğine ilişkin teorileştirme denemesi kuşkusuz hak ettiği ilgiyi görmüştür. Bu konu zaten demokratik siyasetin en güncel tartışma konularından birini oluşturmaktadır. Şüphesiz, yazarın konuyu ele alış biçiminde dikkat çeken olumlayıcı ve iyimser bakış açısı eleştirilebilir. Nitekim eleştirilmektedir de. Ancak bütün bunlar, yazarın küresel siyasetin demokratikleştirilmesine yönelik teorik tasarımdaki yetkinliğine gölge düşürmez. Yazar, önerdiği teorik şemada yer alan her bir

modeli lehte ve aleyhteki tüm argümanlarla birlikte okurun dikkatine sunmaktadır. Bu da konu üzerinde yeni okuma ve tartışmalara kapı aralamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aligica, P. D. (2009). From the 'Democracy of Nations' to Stakeholders-Based Governance Systems. A. J. Langlois ve K. E. Soltan (Eds.). *Global Democracy and Its Difficulties* içinde (pp. 35-54). London: Routledge.
- Bahtiyar, K. (2020). Hegemonyanın Tarihsel Gelişimi Doğrultusunda Avrupa Birliği Süreci ve Almanya Örneği. *Turkish Studies - Economics, Finance, Politics*, 15(1), 85-109.
- Bantas, H. (2010). *The Complete Deliberative Democracy*. Reluctant Geek.
- Bellamy, R. ve Jones, R. J. B. (2000). *Globalization and Democracy - An Afterword*. B. Holden (Ed.). *Global Democracy: Key Debates* içinde (pp. 202-216). London: Routledge.
- Bevir, M. ve Reiner, T. (2012). The Revival of Radical Pluralism: Associationism and Difference. M. Bevir (Ed.). *Modern Pluralism: Anglo-American Debates Since 1880* içinde (pp. 179-214). Cambridge: Cambridge University Press.
- Bexell, M., Tallberg, J. ve Uhlin, A. (2010). Democracy in Global Governance: The Promises and Pitfalls of Transnational Actors. *Global Governance*, 16(1), 81-101.
- Birch, A. (2007). *The Concepts and Theories of Modern Democracy*. London: Routledge.
- Carter, A. (2001). *The Political Theory of Global Citizenship*. London: Routledge.
- Cooper, D. (2000). Promoting Injury or Freedom: Radical Pluralism and Orthodox Jewish Symbolism. *Ethnic and Racial Studies*, 23(6), 1062-1085.
- Dahl, R. A. (1993). *Demokrasi ve eleştirileri*. (L. Köker, çev.). Ankara: Yetkin Basımevi.
- Dorman, M. (2011). Liberal Internationalism. <http://www.e-ir.info/2011/08/02/liberal-internationalism/>(Erişim: 12.09.2023).
- Dryzek, J. S. (1999). Transnational Democracy. *Journal of Political Philosophy*, 7(1), 30-51.
- Dunne, T. (2020). Liberal Internationalism. J. Baylis, S. Smith ve P. Owens (Eds.). *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations* içinde (pp. 103-114). Oxford: Oxford University Press.
- Erdoğan, M. (2012). Müzakereci Demokrasi ve Sınırları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(22), 25-43.
- Gordon, D. (1988). The Global Economy: New Edifice or Crumbling Foundations?. *New Left Review*, 168(1), 24-65.
- Held, D. (1995). *Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance*. California: Stanford University Press.
- Held, D. (2008). Kozmopolitanizm: Küreselleşmeyi Evcilleştirmek. D. Held ve A. McGrew (Eds.). *Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması* içinde (ss. 609-627). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Held, D. ve McGrew, A. (2008). Büyük Küreselleşme Tartışması. D. Held ve A. McGrew (Eds.). *Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması* içinde (ss. 7-69). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Heywood, A. (2012). *Siyasetin Temel Kavramları*. (H. Özler, çev.). Ankara: Liberte Yayınları.
- Heywood, A. (2013). *Küresel Siyaset*. (N. Uslu ve H. Özdemir, çev.). Ankara: Liberte Yayınları.
- Hirst, P. (1997). The Global Economy: Myths and Realities. *International Affairs*, 73(3), 409-425.
- Hoffmann, S. (1995). The Crisis of Liberal Internationalism. *Foreign Policy*, (98), 159-177.
- Hoogvelt, A. (1997). *Globalization and the Postcolonial World: The New Political Economy of Development*. New York: Macmillan.
- Höffe, O. (2007). *Democracy in an Age of Globalisation*. Dordrecht: Springer.
- Hutchings, K. (1999). *International Political Theory: Rethinking Ethics in a Global Era*. London: SAGE Publications.
- Karabulut, N. ve Bayrakçı, E. (2019). Yerel Demokrasi ve Yerel E-Katılım. *Turkish Studies - Economics, Finance, Politics*, 14(1), 71-94.
- Keohane, R. O. (1998). International Institutions: Can Interdependence Work?. *Foreign Policy*, (110), 82-96.
- Kuper, A. (2004). *Democracy Beyond Borders: Justice and Representation in Global Institutions*. Oxford: Oxford University Press.
- McGrew, A. (2002a). Democratizing Global Institutions: Possibilities, Limits and Normative Foundations. J. Anderson (Ed.). *Transnational Democracy: Political Spaces and Border Crossings* içinde (pp. 149-171). London: Routledge.
- McGrew, A. (2002b). *Transnational Democracy: Theories and Prospects*. A. Carter ve G. Stokes (Eds.). *Democratic Theory Today: Challenges for the 21st Century* içinde (pp. 269-295). Oxford: Polity Press.
- McGrew, A. (2003). Models of Transnational Democracy. D. Held ve A. McGrew (Eds.). *The Global Transformations Reader: An Introduction to the Globalization Debate* içinde (pp. 500-514). Cambridge: Polity Press.
- McGrew, A. (2008). Ulusötesi Demokrasi Modelleri. D. Held ve A. McGrew (Eds.). *Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması* içinde (ss. 591-608). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Sandel, M. J. (1996). *Democracy's Discontent: America in Search of a Public Philosophy*. Cambridge: Harvard University Press.
- Tännsjö, T. (2006). Cosmopolitan Democracy Revisited. *Public Affairs Quarterly*, 20(3), 267-291.
- Wallerstein, I. (2002). *Modern Dünya Sistemi*. (L. Boyacı, çev.). İstanbul: Bakış Yayıncılık.
- Yıkıcı, A. ve Salman, T. (2020). 21. Yüzyılda Ayrılıkçılık: Katalan Örneği. *Karadeniz Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 67-78.

ORCID

Hüseyin Bal <https://orcid.org/0000-0001-6946-9219>